

References

1. CDAVO Ukraï'ny. – F. 5233. – Op. 1. – Spr. 283.
2. Jacyshyn M. M. Ukraï'ns'ko–nimec'ki kul'turni zv'jazky kincja 80–h – u 90–i pp. XX st. / M. M. Jacyshyn. – Luc'k : Vezha, 1999. – 204 s.
3. Vaiss Moris. Mezhdunarodnye otnoshenija posle 1945 goda / Per. s fr. S. F. Kolshakova. – M. : [OAO "Izd. dom "Gorodec"], 2005. – 335 s.
4. Kudrjachenko A. I., Grabarchuk G. O. Ukraï'na i Nimechyna – dvostoronni vidnosyny na poch. 90–h rr. in.–t. sv. ekon. i mizh nar. vidn. AN Uk–ny. – K., 1994 – 48 s.
5. Kostenko Ju. Kurs na stabil'ne partnerstvo // Polityka i chas. – 1996. – № 12. – S. 10–17.
6. Makarevych M. Poslanec' nimec'koi' kul'tury // Polityka i chas. – 1996. – № 12. – S. 50–52.
7. Soloshenko V. V. Ukraï'ns'ko–nimec'ki vidnosyny u 90–h rr. XX st. Avtoref. Kyi'vs'kyj slavnistychn. un.–t. – K., 2005. – 20 s.

Cherkas T. V., graduate student, Department of History and Archaeology of the Slavs, the Institute of History Education National Pedagogical University M. P. Dragomagova (Ukraine, Kiev), cherkaskh@ukr.net

Cultural and scientific cooperation between Ukraine and Germany 1990–1995

Article describes cooperation growth in cultural and scientific sectors between Ukraine and Germany during 1990–1995 years. There are cultural experience exchange, various art exhibitions, film and video festivals, took place both in Ukraine and in Germany.

Ukrainian delegation headed by prime minister L. Kuchma consigned the unique art objects and documents, related to the life and creativity of J.W. Goethe, caught in Ukraine after 1945.

Also, article explores the work of the German Cultural Center – Goethe–Institute, founded in Kiev, 1993, which was focused on cultural exchange between Ukraine and Germany, including other countries interested in collaboration in cultural sphere. Goethe–Institute promotes the German language abroad and support international cooperation in the cultural sphere provides detailed information about the cultural, social and political life in Germany.

Keywords: Ukraine, Germany, Bavaria, Ministry of Culture, cultural cooperation, Goethe–Institute.

Черкас Т. В., аспірантка кафедри історії та археології славян, Інститут історичного образования Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), cherkaskg@ukr.net

Культурное и научное сотрудничество между Украиной и ФРГ 1990–1995 гг.

Рассматривается развитие сотрудничества в культурной и научной сфере между Украиной и ФРГ на протяжении 1990–1995 гг. Происходит обмен культурным опытом, проводятся различные выставки искусства, кино и видео фестивалей, как в Украине, так и в Германии.

Украинская делегация во главе с премьер–министром Л. Кучмой передала уникальные художественные произведения и документы, связанные с жизнью и деятельностью И. В. Гете, попавших в Украину после 1945 года.

Исследуется работа Немецкого культурного центра – Гете–Института, что открыт в Киеве в 1993 году, благодаря которому будет происходить культурный обмен не только между Украиной и Германией, но и другими странами в области культуры. Гете популяризирует изучение немецкого языка за рубежом и поддерживает международное сотрудничество в культурной сфере, подает детальную информацию о культурной, общественной и политической жизни Германии.

Ключевые слова: Украина, ФРГ, Бавария, министерство культуры, культурное сотрудничество, Гете–Институт.

* * *

УДК 94(477).084.8/.0+801.311

Махортин М. С.

аспірант кафедри історії України, Інститут суспільства Київського університету ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ), makhortykhn@gmail.com

Київські топоніми як елемент історичної пам'яті про звільнення міста від німецької окупації за доби незалежності (1991–2013)

Розглядається значення київських топонімів у процесі збереження та передачі пам'яті про звільнення міста від німецької окупації за доби незалежності (1991–2013 рр.). За допомогою електронного архіву рішень Київської Міської Державної Адміністрації відтворюється процес запровадження нових та

перейменування старих годонімів (назв вулиць) та азоронімів (назв площ), пов'язаних із пам'яттю про Другу світову війну, і те місце, яке серед них займають топоніми, пов'язані із звільненням міста у 1943 р. Використовуючи порівняльний та класифікаційний методи, автор визначає закономірності, пов'язані із кількістю та семантикою топонімів, які впроваджувалися у Києві після 1991 року, і пропонує інтерпретацію знайдених закономірностей у контексті загальних тенденцій, притаманних колективній пам'яті про війну за доби незалежності.

Ключові слова: історична пам'ять, доба незалежності, топоніми, годоніми, азороніми, Друга світова війна, Київ.

Проголошення державної незалежності у 1991 році справило значний вплив не лише на майбутнє, але й минуле України. Одним із наслідків розпаду Радянського Союзу та постання незалежної української держави стало поступове переосмислення вітчизняної історії, що призвело до значних змін у царині історичної пам'яті українців і, зокрема, пам'яті про Другу світову війну. Важливим проявом цього процесу стали зміни у сфері топоніміки, що призвели до появи нових та перейменування вже існуючих топонімів, наслідком чого стало витворення нового пам'яттєвого ландшафту міст та селищ України. Велике ідеологічне та стратегічне значення звільнення Києва у 1943 році зумовило центральне місце цієї події у структурі історичної пам'яті про війну, яке було закріплене за допомогою топонімів у радянський час. Водночас, зміни, що відбулися у топоніміці міста за доби незалежності, справили значний вплив на історичну свідомість українського суспільства, що зумовлює актуальність вивчення того, як змінилися уявлення про звільнення Києва після здобуття незалежності, а також яким чином київські топоніми фіксують ці уявлення у часі та просторі.

Дослідження змін, які відбулися у царині історичної пам'яті про війну за доби незалежності, було започатковане у низці робіт вітчизняних та зарубіжних вчених. Праці вітчизняних дослідників розглядають широке коло питань, починаючи загальною проблемою трансформації пам'яті про Другу світову війну за доби незалежності (В. Гриневич [1], О. Зайцев [2] та О. Смеречанська [3]), і закінчуючи конкретними аспектами цього процесу, як, наприклад, сприйняття окремих елементів історичної пам'яті про війну різними поколіннями українців (Е. Позднякова–Кирбят'єва [4], Р. Пилявець [5]), зміна підходів до наукового дослідження років війни (О. Лисенко [6], Т. Нагайко [7]) і державна політика пам'яті у відношенні до Другої світової війни (Зерній [8], Симоненко [9]). Ряд робіт також присвячено вивченню топонімів, пов'язаних із пам'яттю про війну, на прикладі конкретних міст (наприклад, дослідження топонімів Львова, проведене В. Середою [10], та Харкова за авторством О. Дьякової [11]).

В свою чергу, праці зарубіжних дослідників, пов'язані із увічненням Другої світової війни за доби незалежності, здебільшого зосереджені на питаннях, що мають відношення до державної політики пам'яті (В. Їльге [12], С. Родевальд [13]) та спогадів про учасників національно–визвольного руху (наприклад, роботи Д. Марплза [14; 15]). Особливо слід відзначити доробок канадських (Р. Сербін [16; 17]) та російських істориків (Ю. Карнішин [18], А. Міллер [19]), якими було проведено значну роботу із дослідження трансформації історичної пам'яті про війну у пост–радянській період.

В той же час, слід відзначити, що кількість наукових робіт, пов'язаних із визначенням місця топонімів Києва у сфері увічнення минулого і, зокрема, звільнення міста під час Другої світової війни, є порівняно незначною. Незважаючи на наявність ряду публікацій – зокрема, І. Гирича [20], О. Різника [21] та А. Ластовського [22] – присвячених дослідженню топоніміки Києва, ці роботи здебільшого оминають питання трансформації топонімів, пов'язаних із Другою світовою війною, за доби незалежності, або приділяють йому обмежену увагу.

Відповідно до цього, *метою* статті є визначення ролі київських топонімів у збереженні та передачі пам'яті про звільнення міста від нацистської окупації за доби незалежності. Для цього нами було проаналізовано зміни топонімів та агоронімів, які відбулися у Києві між 1991 та 2013 роками. Вихідною точкою дослідження стала робота О. Різника [21], у додатку [23] до якої наведено список вулиць та площ Києва, які було найменовано та перейменовано у період з 1991 по 2007 роки. Для уточнення даних за вказаний час, а також аналізу тих змін, що відбулися між 2007 та 2013 роками, нами було використано електронний архів рішень Київської міської ради, підготовлений Всеукраїнською мережею ЛІГА: ЗАКОН.

Пам'ять про війну мала надзвичайне значення для витворення моделі спільної радянської ідентичності [1, с. 3], внаслідок чого за радянської доби на мапі Києва з'явилося більше ніж півтори сотні топонімів, пов'язаних із Другою світовою війною. Як показало проведене нами дослідження [24], чимало цих топонімів увічнювали звільнення міста від німецької окупації у 1943 році. Водночас, специфіка радянської моделі збереження пам'яті про війну призвела до того, що однією із визначальних рис увічнення звільнення Києва була тенденція до витворення топонімів, пов'язаних із іменами керівного складу Червоної Армії. Наслідком цього стало недостатнє висвітлення подвигу рядових бійців під час звільнення міста та значна заідеологізованість пам'яті про подію у цілому. Разом із надмірним впливом особистої позиції партійної верхівки, яка визначала не лише темпи, але й безпосередній характер процесу увічнення, ця заідеологізованість призвело до уповільнення темпів утвердження пам'яті про звільнення Києва у міській топоніміці на початку 80-х років та повної зупинки цього процесу із початком Перебудови.

Для того, щоб з'ясувати характер змін, що відбулися у сфері увічнення минулого у київській топоніміці, нами було проаналізовано дані про 184 нових годоніми та агороніми, що з'явилися у Києві за 22 роки незалежності. Більшість з цих топонімів (104) склали найменування, тоді як 74 топоніми були перейменовані. Дослідження показало, що лише три із 184 топонімів мали відношення до подій Другої світової війни, і лише один виявився безпосередньо пов'язаним із звільненням Києва. Цим топонімом є вулиця Маршала Москаленка, названа за ім'ям командуючого 38-ю армією, яка в роки Великої Вітчизняної війни брала участь у визволенні міста Києва. Окрім вулиці Маршала Москаленка, назву якої було затверджено у 1998 році [25], у 1993 році у Києві з'явилися вулиці Олени Теліги та Ольжича, названі іменами видатних представників національно-

визвольного руху, які під час війни певний час мешкали у місті.

Порівняно з радянським періодом процес появи нових топонімів, присвячених увічненню Другої світової війни, за доби незалежності майже зупинився. Масштаби розбіжностей вражають як у випадку з загальною кількістю топонімів, пов'язаних із пам'яттю про війну – 165 проти трьох – так і з тими топонімами, що пов'язані із звільненням Києва – 29 проти одного. Хоча певною мірою це можна пояснити загальними відмінностями між характером витворення нових топонімів за радянського часу та за доби незалежності – зокрема, активними процесами післявоєнної відбудови Києва у 40–ві та 50–ті роки, що спонукало керманців міста до масштабного запровадження нових топонімів – видається доцільним розглянути процес увічнення пам'яті про звільнення Києва у ширшому контексті і проаналізувати основні тенденції у використанні київської топоніміки з метою збереження історичної пам'яті за доби незалежності.

Для цього нами було проведено класифікацію київських топонімів, що з'явилися за доби незалежності. В ході класифікації було використано два основних параметри: сфера діяльності (державна, громадська, культурна, військова, наукова) особистості, іменем якої було названо топонім, а також історичний період, з яким пов'язана діяльність особистості. До категорії неперсонофікованих віднесено усі топоніми, які пов'язані із назвами місцевостей, організацій або абстрактних явищ. Цілком природньо, що запропонована класифікація містить ряд спрощень та умовностей (зокрема, це стосується особистостей, які мали визначний вплив одразу на кілька сфер – наприклад, М. Грушевський, В. Ленін, П. Григоренко – або діяльність яких зачіпала кілька історичних періодів), проте навіть за цих обставин вона дозволяє висвітлити основні тенденції у сфері увічнення, які мають безпосереднє відношення до збереження та передачі історичної пам'яті про Другу світову війну за доби незалежності.

Для початку, звернемося до Таблиці 1, де наведені дані щодо найменування київських топонімів за доби незалежності. Першим, що впадає у очі, є значне переважання неперсонофікованих топонімів – тобто таких, що не мають відношення до певної історичної особистості. Деякі з цих топонімів найменовані у відповідності до історичної місцевості, де вони знаходяться (наприклад, вулиці Княжий Затон та Кадетський Гай [23]), або міст–побратимів (площі Анкари та Сантьяго де Чілі [23]), проте більшість має абстрактні назви, що не несуть в собі навантаження, пов'язаного із історичною семантикою. Прикладами таких топонімів, що масово почали з'являтися у 2007–2012 є вулиці Щаслива, Творча [26], Січнева, Квітнева, Липнева [27]. Цілком природньо, що такі топоніми представляють найменший інтерес з точки зору збереження історичної пам'яті, проте саме завдяки цьому вони дозволяють уникнути складних рішень, пов'язаних із тим, як саме увічнювати минуле.

Таблиця 1

Найменування топонімів у Києві за доби незалежності

	Неперсонофіковані	Військові діячі	Державні діячі	Громадські діячі	Діячі науки	Діячі культури	Будівельники	Усього
Античність				1				1
Новітній період (19–поч. 20 стол.)		1		1	1	4		7
Революція 1917–1922			1					1
Радянська доба		1	2	1	5	23	4	36
Доба незалежності				1				1
Позачасові	58							58
Усього	58	2	3	4	6	27	4	104

Не менш показовим є розподіл персоніфікованих топонімів, переважну більшість яких складають ті, що увічнюють діячів культури та науки радянського або новітнього періоду. Якщо не враховувати будівельників, саме діячі цих двох сфер складають найменш протирічливу з точки зору історичної пам'яті категорію особистостей – особливо, беручи до уваги той факт, що з метою увічнення було відібрано поміркованих митців, які здебільшого не мали проблем із визнанням у радянський час. Незважаючи на кілька виключень з цього правила – зокрема, вулиці Миколи Хвильного [28] та Івана Кавалерідзе [29], що з'явилися у 2012 році – більшість увічнених особистостей у сфері культури не виходила за рамки суспільного консенсусу щодо минулого і з таким же успіхом могла б бути увічнена за радянської доби.

В той же час, дані класифікації свідчать про те, що нові топоніми, які з'явилися у Києві за 22 роки незалежності, свідомо оминали увічнення державних, громадських та військових діячів. У тих же випадках, коли діячі з цих категорій все ж увічнювалися у міській топоніміці, відбір кандидатур відбувався у дусі радянського часу. Так, наприклад, серед трьох топонімів, названих за іменами державних діячів, лише один – вулиця Павла Скоропадського [23] – був пов'язаний із витворенням української державності, тоді як два інших – вулиці Миколи Лаврухіна [23] та Петра Шелеста [30] – увічнювали радянських можновладців. Подібний підхід до увічнення є ще одним свідченням того, що Р. Сербін назвав “відсутністю повороту у сфері ідеології” [17], який проявився не лише у відмові від перегляду радянського дискурсу про минуле, а й намаганнях використати цей дискурс з метою здобуття політичних дивидентів.

Схожі тенденції можна простежити і у сфері перейменувань існуючих топонімів, дані щодо якої представлені у Таблицях 2 і 3. Зокрема, Таблиця 2, що містить дані про нові назви топонімів, які було перейменовано за доби незалежності, знову демонструє переважання неперсоніфікованих топонімів. Лише три з цих

топонімів – алея Героїв Крут, площа Конституції та Майдан Незалежності – мають відношення до історичних подій і можуть розглядатися як важливі носії історичної пам'яті. Решта неперсоніфікованих топонімів пов'язана з історичними назвами місцевостей (вулиці Протасів Яр, Жиланська, Нагірна) або мають абстрактний характер (вулиці Лабораторна та Машинобудівна).

Таблиця 2

Перейменування топонімів у Києві за доби незалежності (нові назви)

	Неперсоніфіковані	Військові діячі	Державні діячі	Громадські діячі	Діячі науки	Діячі культури	Усього
Ранньоновітній період (17–18 ст.)			3				3
Новітній період (19–поч. 20 стол.)		1		1	1	2	5
Революція 1917–1922	1		2				3
Радянська доба				4	5	12	21
Доба незалежності	2		3	2			7
Позачасові	33						33
Усього	36	1	8	7	6	14	72

Як і у випадку з найменуваннями, більшість перейменованих персоніфікованих топонімів складають ті, що пов'язані із діячами культури та науки. Основну увагу, таким чином, сконцентровано на особистостях мирного часу, які є найменш протирічливими із точки зору суспільного консенсусу щодо минулого. У свою чергу, ті персоналії, які пов'язані із періодами історичних конфліктів – і, зокрема, Перших та Других Визвольних Змагань – залишилися майже не представленими у київській топоніміці навіть після здобуття незалежності. Як зазначає І. Гирич, основною причиною цього виступало небажання київської влади переглянути існуючі ідеологічні стереотипи щодо українського минулого [20, с. 138]. Водночас, подальше утвердження радянського дискурсу про конфліктне минуле у міській топоніміці також видавалося проблемним з огляду на активні процеси відновлення української історичної пам'яті, що відбувалися на заході країни.

Усі ці чинники призвели до того, що у цілому ряді питань, пов'язаних із пам'яттю про Другу світову війну, влада опинилася у невизначеному становищі, найкращим виходом із якого вважалася відсутність “різких рухів” [1, с. 6]. Не стала виключенням і пам'ять про звільнення Києва, яка лишилася незадіяною у процесі витворення історичної пам'яті за допомогою топоніміки за доби незалежності. Проте, виникає питання, що сталося із тими пам'ятєвими віхами, які з'явилися у Києві за радянської доби? Для того, щоб відповісти на нього, звернемося до Таблиці 3, де розглянуто, які категорії топонімів зникли з мапи міста після 1991 року.

Таблиця 3

Перейменування топонімів у Києві за доби незалежності
(старі назви)

	Неперсонофік овані	Військ ові діячі	Держа вні діячі	Громадс ькі діячі	Діячі і нау ки	Діячі культу ри	Усьо го
Ранньонові тний період (17–18 ст.)		2	1				3
Новітній період (19– поч. 20 стол.)				2		1	3
Револуція 1917–1922	14	6	9				29
Радянська доба	5	4	13		1	2	25
Доба незалежнос ті				1			1
Позачасові	11						11
Усього	30	12	23	3	1	3	72

Відповідно до даних класифікації, переважну більшість перейменованих топонімів складають ті, що пов'язані із увічненням подій 1917–1922 років та радянської доби. Особливо активно процес перейменувань відбувався у перші два роки після здобуття незалежності, коли з мапи Києва зникла ціла низка топонімів, пов'язаних із державними та військовими діячами революційної та радянської доби (в якості прикладу можна згадати вулиці Георгія Лівера, Ордженікідзе, Кірова, Леніна, Менжинського [23]). Тоді ж було перейменовано чимало неперсонофікованих топонімів, пов'язаних із встановленням та подальшим функціонуванням комуністичної влади в Україні (зокрема, вулиці Героїв Революції, Героїв Трипілля, Жовтневої Революції, площі Жовтневої Революції та Героїв Арсеналу [23]). Причини цього пов'язані із переоцінкою минулою, що розпочалася за доби Перебудови, і, зокрема, років революційних перетворень, пам'яті про які за радянського часу виступала однією з основ колективної ідентичності. Проте, вже із 1960-х років значення пам'яті про революцію почало поступати пам'яті про роки Другої світової війни, яка поступово стала переймати звання об'єднуючого загальнонаціонального досвіду [16].

Внаслідок цього, процеси переосмислення минулого значно меншою мірою торкнулися пам'яті про роки війни, тоді як колективні спогади про революцію та громадянську війну вже значною мірою втратили своє колишнє напівсакральне значення. Свідченням цього може виступати те, що із чотирьох топонімів, пов'язаних із військовими діячами радянської доби – проспект маршала Ворошилова та вулиці Петра Каркоця, маршала Будьонного та Чкалова – жоден не був пов'язаний із звільненням Києва у 1943 році. Більш того, можна припустити, що три топоніми, які були пов'язані з Другою світовою війною – виключенням є вулиця Чкалова, який загинув у 1939 році – були перейменовані виключно через тісний зв'язок персоналій, за якими вони були названі, із комуністичним режимом (Ворошилов та Будьонний також були членами ЦК КРПС, тоді як Каркоць був

секретарем підпільного Шевченківського райкому ВКП(б)У.

Таким чином, можна зробити висновок, що за доби незалежності значення київських топонімів як елементу історичної пам'яті про звільнення міста від німецької окупації не змінилося у порівнянні з радянською добою. Причиною цього можна вважати те, що після здобуття незалежності пам'ять про Другу світову війну у більшій частині України застигла у невизначеному стані. Через намагання зберегти єдність українського суспільства та адаптувати радянський дискурс про війну до нових реалій основну увагу було зосереджено на підтриманні вже існуючого статус-кво. У випадку із київськими топонімами це, з одного боку, призвело до відсутності масових переменувань топонімів та агоронімів, пов'язаних із Другою світовою війною, а з іншого – відмови від витворення нових топонімів, які б слугували збереженню та передачі історичної пам'яті про війну.

Список використаних джерел

- Гриневиц В. Міт війни та війна мітів / В. Гриневиц // Критика. – 2005. – № 5. – С. 2–8.
- Зайцев О. Війна мітів про війну в сучасній Україні / О. Зайцев // Критика. – 2010. – № 3–4. – С. 16–17.
- Смеречанська О. Історична пам'ять про Другу світову війну та формування української ідентичності у сучасній Україні / О. Смеречанська // Наукові записки. Серія “Культурологія”. – 2011. – Вип. 7. – С. 191–202.
- Позднякова–Кирбят'єва Е. Соціально-історична пам'ять про Велику Вітчизняну війну очима українських громадян: аналіз соціологічного дослідження / Е. Позднякова–Кирбят'єва // Наукові праці. Соціологія. – 2013. – Т. 211. – Вип. 199. – С. 27–31.
- Пилявець Р. Друга світова війна у суспільній свідомості українського народу: соціологічний вимір / Р. Пилявець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1661.htm>
- Лисенко О. Друга світова війна як предмет наукових досліджень та феномен історичної пам'яті / О. Лисенко // Український історичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 3–16.
- Нагайко Т. Соціальна складова як домінанта історії воєнного конфлікту: сучасні тенденції дослідження Другої Світової війни / Т. Нагайко // Сторінки воєнної історії України. – 2012. – Вип. 15. – С. 230–238.
- Зерній Ю. Історична пам'ять як об'єкт державної політики / Ю. Зерній // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1. – С. 71–76.
- Симоненко І. Друга світова війна в історичній пам'яті українського народу / І. Симоненко // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4. – С. 44–54.
- Серета В. Город как lieu de mémoire: общая или поделенная память? Пример Львова / В. Серета // Вестник Львовского университета. Серия социологическая. – 2008. – Вип. 2. – С. 73–99.
- Дьякова О. В. Відображення історії Великої Вітчизняної війни у топоніміці Харкова // Актуальні проблеми регіональних досліджень Великої Вітчизняної війни / редкол. : В. Я. Білоцерківський та ін. – Харків : Колегіум, 2013. – С. 189–194.
- Ільге В. Змагання жертв / В. Ільге // Критика. – 2006. – № 5. – С. 14–16.
- Rohdewald S. Post-Soviet Remembrance of the Holocaust and National Memories of the Second World War in Russia, Ukraine and Lithuania / S. Rohdewald. // Forum for Modern Language Studies. – 2008. – № 44 (2). – P. 173–184.
- Marples D. Stepan Bandera: The resurrection of a Ukrainian national hero / D. Marples // Europe-Asia Studies. – 2006. – № 58 (4). – P. 555–566.
- Marples D. Anti-Soviet Partisans and Ukrainian Memory. East European Politics & Societies. – 2010. – № 24 (1). – P. 26–43.
- Сербин Р. Велика вітчизняна війна: советський міт в українських шатах / Р. Сербин // Сучасність. – 2001. – № 6. – С. 63–88.
- Сербин Р. Боротьба за історичну пам'ять українського на-

роду [Електронний ресурс] / Сербин Р. – Режим доступу: <http://www.exlibris.org.ua/vvv/article-end.html>

18. Карнишин Ю. На перекрестках науки і сучасної політики: Велика Отеченствена війна в дослідженнях істориків України / Ю. Карнишин // *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки.* – 2010. – № 1 (13). – С. 25–31.

19. Касьянов Г. Миллер А. Россия – Украина. Как пишется история. Диалоги. Лекции. Статьи. – М.: РГГУ, 2011.

20. Гирич І. Б. Сучасна кийвська топоніміка як вияв історичної свідомості / І. Б. Гирич // *Національна та історична пам'ять.* – 2013. – Вип. 8. – С. 133–141.

21. Різник О. Топонімічний ландшафт Києва і проблеми топонімічної політики / О. Різник // *Світ культури: Науковий методичний вісник УЦКД.* – 2002. – Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://culturalstudies.in.ua/statti_1_2007.php

22. Lastouski A., Balockaite R., Kazakevich A. Memory of World War II in the City Landscape of Eastern Europe [Електронний ресурс] / *Geschichtswerkstatt Europa.* – Режим доступу: http://www.geschichtswerkstatt-europa.org/media/projekte/wwii_landscape_report.pdf

23. Різник О. Додаток: Список вулиць і площ Києва, найменованих та перейменованих у роки державної незалежності України (після 24 серпня 1991 р.) / О. Різник // *Світ культури: Науковий методичний вісник УЦКД.* – 2002. – Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://culturalstudies.in.ua/statti_1_dodadok_2007.php

24. Махортіх М. Київські топоніми як елемент історичної пам'яті про звільнення міста від німецької окупації за радянської доби (1944–1991) / М. Махортіх // *Гілея.* – 2014. – Вип. 84. – С. 100–105.

25. Рішення Київської Міської Ради від 29 жовтня 1998 року № 44/145 “Про найменування нової вулиці” [Електронний ресурс] / ЛІГА–ЗАКОН. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/65DA4689D713DE4EC22573C0004CA3FE?OpenDocument

26. Рішення Київської Міської Ради від 27 листопада 2008 року № 645/645 “Про найменування вулиць нового мікрорайону у Голосіївському районі” [Електронний ресурс] / ЛІГА–ЗАКОН. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/6ECD23F0EE7B13E0C225751C006DEB20?OpenDocument

27. Рішення Київської Міської Ради від 29 листопада 2012 року № 481/8765 “Про найменування вулиць у м. Києві” [Електронний ресурс] / ЛІГА–ЗАКОН. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/6E889661412075C9C2257AD7006DEF2D?OpenDocument

28. Рішення Київської Міської Ради від 1 листопада 2012 року № 228/8513 “Про найменування вулиць у Дарницькому районі м. Києва” [Електронний ресурс] / ЛІГА–ЗАКОН. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/37F9620F8D0441BDC2257AC3006DE252?OpenDocument

29. Рішення Київської Міської Ради від 1 листопада 2012 року № 228/8512 “Про найменування вулиць у Подільському районі м. Києва” [Електронний ресурс] / ЛІГА–ЗАКОН. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/8CCB41CC69EADD29C2257ABE006DE428?OpenDocument

30. Рішення Київської Міської Ради від 28 квітня 2011 року № 156/5543 “Про найменування нових вулиць та провулків у коледжному селищі “Деснянське” в Деснянському районі м. Києва” [Електронний ресурс] / ЛІГА–ЗАКОН. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/B2EED A5153E98862C22578B700686BE3?OpenDocument

References

1. Hrynevych V. Mít viiny ta viina mitiv / V. Hrynevych // *Krytyka.* – 2005. – № 5. – С. 2–8.

2. Zaitsev O. Viina mitiv pro viinu v suchasni Ukraini / O. Zaitsev // *Krytyka.* – 2010. – № 3–4. – С. 16–17.

3. Smerechanska O. Istorychna pamiat pro Druhu svitovu viinu ta formuvannia ukrainskoi identychnosti u suchasni Ukraini / O. Smerechanska // *Naukovi zapysky. Seriiia “Kulturolohiia.”* – 2011. – Вип. 7. – С. 191–202.

4. Pozdniakova–Kyrbiatieva E. Sotsialno–istorychna pamiat pro Velyku Vitchyznianu viinu ochyma ukrainskykh hromadian: analiz sotsiolohichnoho doslidzhennia / E. Pozdniakova–Kyrbiatieva // *Naukovi pratsi. Sotsiolohiia.* – 2013. – Т. 211. – Вип. 199. – С. 27–31.

5. Pyliavets R. Druha svitovi viina u suspilni svidomosti ukrain-

skoho narodu: sotsiolohichnyi vymir / R. Pyliavets [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1661.htm>

6. Lysenko O. Druha svitova viina yak predmet naukovykh doslidzhen ta fenomen istorychnoi pamiat / O. Lysenko // *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* – 2004. – № 5. – С. 3–16.

7. Nahaiko T. Sotsialna skladova yak dominanta istorii voiennoho konfliktu: suchasni tendentsii doslidzhennia Druhoi Svitovoi viiny / T. Nahaiko // *Storinky voiennoi istorii Ukrainy.* – 2012. – Вип. 15. – С. 230–238.

8. Zernii Yu. Istorychna pamiat yak ob'iekt derzhavnoi polityky / Yu. Zernii // *Stratehichni priorytety.* – 2007. – № 1. – С. 71–76.

9. Symonenko I. Druha svitova viina v istorychnii pamiatі ukrain-skoho narodu / I. Symonenko // *Stratehichni priorytety.* – 2008. – № 4. – С. 54–54.

10. Sereda V. Horod kak lieu de memoire: obshchaia vly podelenaia pamiat? Prymer Lvova / V. Sereda // *Vestnyk Lvovskoho unyversyteta. Seryia sotsyolohycheskaia.* – 2008. – Вип. 2. – С. 73–99.

11. Diakova O. V. Vidobrazhennia istorii Velykoi Vitchyznianoї viiny u toponimitsi Kharkova // *Aktualni problemy rehionalnykh doslidzhen Velykoi Vitchyznianoї viiny / redkol.: V. Ya. Bilotserkivskiy ta in.* – Kharkiv: Kolehium, 2013. – С. 189–194.

12. Yilhe V. Zmahannia zhertv / V. Yilhe // *Krytyka.* – 2006. – № 5. – С. 14–16.

13. Rohdewald S. Post–Soviet Remembrance of the Holocaust and National Memories of the Second World War in Russia, Ukraine and Lithuania / S. Rohdewald. // *Forum for Modern Language Studies.* – 2008. – № 44 (2). – P. 173–184.

14. Marples D. Stepan Bandera: The resurrection of a Ukrainian national hero / D. Marples // *Europe–Asia Studies.* – 2006. – № 58 (4). – P. 555–566.

15. Marples D. Anti–Soviet Partisans and Ukrainian Memory. East European Politics & Societies. – 2010. – № 24 (1). – P. 26–43.

16. Serbyn R. Velyka vitchyzniana viina: sovietskyi mit v ukrainskykh shatakh / R. Serbyn // *Suchasnist.* – 2001. – № 6. – С. 63–88.

17. Cerbyn R. Borotba za istorychnu pamiat ukrainskoho narodu [Elektronnyi resurs] / Cerbyn R. – Rezhym dostupu: <http://www.exlibris.org.ua/vvv/article-end.html>

18. Karnyshyn Yu. Na perekrestkakh nauky y sovremennoi polityky: Velykaia Otechestvennaia voina v yssledovaniakh ystorykov Ukrainy / Yu. Karnyshyn // *Yzvestiya vysshykh uchebnykh zavedenyi. Povolzhskiy rehyon. Humanytarnye nauky.* – 2010. – № 1 (13). – С. 25–31.

19. Kasianov H. Myller A. Rossyia – Ukrainy. Kak pshetsia ystoria. Dyalohy. Lektsyy. Staty. – M.: RHHU, 2011.

20. Hyrych I. B. Suchasna kyivska toponimika yak vyiv istorychnoi svidomosti / I. B. Hyrych // *Natsionalna ta istorychna pamiat.* – 2013. – Вип. 8. – С. 133–141.

21. Riznyk O. Toponimichnyi landshaft Kyieva i problemy toponimichnoi polityky / O. Riznyk // *Svit kultury: Naukovyi metodychnyi visnyk UTsKD.* – 2002. – Вип. 2. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://culturalstudies.in.ua/statti_1_2007.php

22. Lastouski A., Balockaite R., Kazakevich A. Memory of World War II in the City Landscape of Eastern Europe [Elektronnyi resurs] / *Geschichtswerkstatt Europa.* – Rezhym dostupu: http://www.geschichtswerkstatt-europa.org/media/projekte/wwii_landscape_report.pdf

23. Riznyk O. Dodatok: Spysok vulyts i ploschch Kyieva, naimenovanykh ta pereimenovanykh u roky derzhavnoi nezalezhnosti Ukrainy (pislia 24 serpnia 1991 r.) / O. Riznyk // *Svit kultury: Naukovyi metodychnyi visnyk UTsKD.* – 2002. – Вип. 2. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://culturalstudies.in.ua/statti_1_dodadok_2007.php

24. Makhortykh M. Kyivski toponimy yak element istorychnoi pamiatі pro zviltennia міста від німецької окупатії за радянської доби (1944–1991) / М. Makhortykh // *Hileia.* – 2014. – Вип. 84. – С. 100–105.

25. Rishennia Kyivskoi Miskoi Rady vid 29 zhovtnia 1998 roku № 44/145 “Pro naimenovannia novoi vulytsi” [Elektronnyi resurs] / LIHA–ZAKON. – Rezhym dostupu: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/65DA4689D713DE4EC22573C0004CA3FE?OpenDocument

26. Rishennia Kyivskoi Miskoi Rady vid 27 lystopada 2008 roku № 645/645 “Pro naimenovannia vulyts novoho mikroraiou u Holiivskomu raioni” [Elektronnyi resurs] / LIHA–ZAKON. – Rezhym dostupu: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/6ECD23F0EE7B13E0C225751C006DEB20?OpenDocument

27. Rishennia Kyivskoi Miskoi Rady vid 29 lystopada 2012 roku № 481/8765 “Pro naimenovannia vulyts u m. Kyievi” [Elektronnyi

resurs] / LIHA-ZAKON. – Rezhym dostupu : http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/6E889661412075C9C2257AD7006DEF2D?OpenDocument

28. Rishennia Kyivskoi Miskoi Rady vid 1 lystopada 2012 roku № 228/8513 “Pro naimenuvannia vulyts u Darnytskomu raioni m. Kyieva” [Elektronnyi resurs] / LIHA-ZAKON. – Rezhym dostupu: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/37F9620F8D0441BDC2257AC3006DE252?OpenDocument

29. Rishennia Kyivskoi Miskoi Rady vid 1 lystopada 2012 roku № 228/8512 “Pro naimenuvannia vulyts u Podilskomu raioni m. Kyieva” [Elektronnyi resurs] / LIHA-ZAKON. – Rezhym dostupu: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/8CCB41CC69EADD29C2257ABE006DE428?OpenDocument

30. Rishennia Kyivskoi Miskoi Rady vid 28 kvitnia 2011 roku № 156/5543 “Pro naimenuvannia novykh vulyts ta provulkiv u kotedzhnomu selyshchi “Desnianske” v Desnianskomu raioni m. Kyieva” [Elektronnyi resurs] / LIHA-ZAKON. – Rezhym dostupu: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/B2EEDA5153E98862C22578B700686BE3?OpenDocument

Makhortyk M. S., PhD student History of Ukraine Department Institute of Society Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kiev), makhortykhn@gmail.com

Kyiv toponyms as the element of historical memory about the liberation of Kyiv from German occupation during the independence period (1991–2013)

The article explores the role of Kyiv toponyms in the process of preservation and transmission of memory about the liberation of Kyiv from German occupation between 1991 and 2013. Based on data from the electronic archive of Kyiv City State Administration the author investigates the main stages of establishment of World-War-II godonyms (street names) and agoronoms (square names) and, in particular, the process of introduction of toponyms related to the liberation of city in 1943. Using comparative and classification methods the author examines regularities in the amount and semantics of toponyms, which were introduced in Kyiv after 1991, and proposes the interpretation of uncovered patterns in the context of general tendencies of World-War-II commemoration through the independence period.

Keywords: historical memory, independence period, toponyms, godonyms, agoronoms, Second World War, Kyiv.

Махортык Н. С., аспирант кафедры истории Украины, Институт общества Киевского университета им. Бориса Гринченка (Украина, Киев), makhortykhn@gmail.com

Киевские топонимы как элемент исторической памяти про освобождение города от немецкой оккупации в период независимости (1991–2013)

Исследуется значение киевских топонимов в процессе сохранения и передачи памяти про освобождение города от немецкой оккупации в период независимости (1991–2013). С помощью электронного архива решений Киевской Государственной Администрации рассматриваются основные этапы в ходе утверждения новых годонимов (названий улиц) и агоронимов (названий площадей), связанных с памятью о Второй мировой войне, и то место, которое занимают среди них топонимы, связанные с освобождением города в 1943 году. Автор проследивает закономерности, связанные с количеством и семантикой утверждаемых в Киеве топонимов после 1991 года, и предлагает интерпретацию обнаруженных закономерностей в контексте общих тенденций, присущих коллективной памяти о войне в независимой Украине.

Ключевые слова: историческая память, период независимости, топонимы, годонимы, агоронимы, Вторая мировая война, Киев.

* * *

УДК 94 (477) 94(437.1/2)

Корсак Р. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри туристичної інфраструктури і сервісу, Ужгородський національний університет (Україна, Ужгород), korsakr@inbox.ru

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКЕ КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО (2000-2012 РР.)

В статті у перше в українській історіографії здійснено комплексний аналіз дослідження українсько-чеської культурної співпраці (2000-2012 рр.). Українсько-чеське культурне співробітництво має глибокі корені. Український і чеський народ ніколи не конфліктували в історичному минулому і не існувало між ними негативної історичної спадщини. Водночас, протягом 2000-2012 рр. за українсько-чеським політичним і торговельно-економічним співробітництвом повністю залишилось занебанним культурне і гуманітарне

співробітництво двох країн, формування позитивного образу України в Чехії. Розкриття теми стало можливим завдяки використанню загальнонаукових методів пізнання: аналізу, синтезу, системності, узагальнення, конкретності, історизму та діалектичного методу. В дослідженні віддано перевагу історичним методам дослідження: історико-генетичному, історико-порівняльному, історико-синтетичному, історико-діахронному, емпіричному аналізу тощо.

Автор дійшов висновку, що культурні зв'язки створюють добрі передумови для широкого взаємовигідного політичного і економічного співробітництва. Основу дослідження склали архівні матеріали та праці українських і чеських дослідників та українська періодика.

Ключові слова: Україна, Чехія, культура, гуманітарне співробітництво, Посольство України, Посольство Чеської Республіки.

Вивчення системи двосторонніх українсько-чеських відносин на прикладі розвитку культурної співпраці протягом 2000-2012 рр., як складової міжнародних відносин, є актуальним з огляду на те, що Україна і Чехія здобули свою незалежність на початку 90-х років ХХ ст. Їх вивчення дає можливість узагальнити, виявити і проаналізувати рівні і шляхи співробітництва двох молодих незалежних країн в системі загальноєвропейських міжнародних відносин.

Необхідно відзначити, що українсько-чеські культурні відносини в умовах розвитку євроінтеграційних процесів та реформування суспільно-економічних відносин в Україні та Чеській Республіці, його становлення, розвиток і перспективи не є предметом широкого кола спеціальних наукових досліджень як у вітчизняній, так і у чеській історіографії. У більшості публікацій наводяться окремі факти співпраці між Україною і Чехією та окремі проблеми розвитку міждержавних відносин і співпраці між країнами. Серед праць можна виділити дослідження О. Цуп[19], Л. Кіцилі [9], П. Федурця [18], О. Гетьманчука [8], П. Черника [20], в яких розглядаються торговельно-економічне та політичне співробітництво України і Чехії. Тому в даній публікації уперше в українській історіографії робиться спроба дослідити українсько-чеську культурну співпрацю за період 2000-2012 рр.

Українсько-чеське культурне співробітництво мало глибокі корені і сприятливий ґрунт для розширення. Країни і етноси ніколи не конфліктували в історичному минулому і не існувало між ними негативної історичної спадщини. Навпаки, в 1918-1920 рр. Україна зробила ряд кроків, які сприяли утвердженню Чехословацької державності, а ЧСР прийняла численну українську політичну і культурну еміграцію і створила для неї майже ідеальні умови культурно-національного життя, дала позитивний поштовх національному розвитку Закарпаття [5, с. 1-46]. Все це створювало сприятливе підґрунтя для успішної українсько-чеської співпраці. Для цього Україна повинна була перейти від кількісних акцій і оцінок до систематичної культурної присутності в Чехії через українське радіо і телебачення на ЧР, проведення днів і місячників української культури, відкриття і діяльність українських культурних центрів, відкриття постійнодіючих українських кореспондентських центрів, регулярні інтерв'ю з діячами української культури і науки, через поширення української преси і книги, тобто через створення цілісної системи постійної присутності України в чеському суспільстві. Все це разом із створенням веб-сторінок Президента, Прем'єра, Голови Верховної Ради, міністрів освіти і культури, академіків НАН України, розширенням діяльності неурядових організацій, культурного і наукового обміну між українськими і чеськими регіонами, широко